

HOLMI

XX. évfolyam 9. szám

2008. szeptember

Szerkeszti: Réz Pál (főszerkesztő),
Radnóti Sándor (bírálat), Várady Szabolcs (vers), Závada Pál (széppróza),
Fodor Géza, Szalai Júlia, Voszka Éva

Szerkesztőbizottság: Bodor Ádám, Dávidházi Péter,
Göncz Árpád, Kocsis Zoltán, Lator László,
Ludassy Mária, Nádasdy Ádám, Rakovszky Zsuzsa.
Tördelőszerkesztő: Környei Anikó. A szöveget gondozta: Zsarnay Erzsébet

TARTALOM

- Imre Flóra*: Elhanyagolt • 1131
Egy tolvaj vallomásai, avagy
az intertextualitás • 1131
- Rába György*: Női portré • 1140
Az írástudó halála • 1141
Emily húgai • 1141
- Gergely Ágnes*: Ballada • 1142
- Darvasi László*: Ha Wanger ferdebben
tartotta volna • 1142
- Hal Porter*: Francis Silver (*Tárnok Attila*
fordítása) • 1146
- Schauschitz Attila*: A detektív alkonya • 1153
Legenda arról, hogyan teremtette meg az Úr
Ádámot. Orosz apokrif
(*Fordította és kommentálta*
Hetényi Zsuzsa) • 1164
- Magyar László András*: Az orr és a hímtag • 1169
- Tözsér Árpád*: Párizs • 1175
Tomiban • 1175
- Babiczy Tibor*: Praealtus • 1176
- Kőríz Imre*: Astor • 1177
Azzurro • 1178
- Granasztói Olga*: Granasztói Pál „A Balatonnál” című
írása elé • 1178
- Granasztói Pál*: A Balatonnál • 1180

- Nóvé Béla:* Egy „lónyays” örökdiák Londonban
(Huszár László életútja) • 1184
„Nem az a fontos, ki miben hisz, hanem, hogy kell-e félni
tőle...” (Huszár László építész emlékeiből)
(Közreadja Nóvé Béla) • 1187
- Halmi Tamás:* „Engem fáradtál keresve...” (Megjegyzések
egy Babits-fordításhoz) • 1200
- Király Odett:* Levélnyom • 1202
- Fekete Richárd:* Két szeretkezés • 1203
- Vörös István:* Autós temetés • 1204
- Permeczy Géza:* Három etűd • 1211
- Kornis Mihály* levele • 1217
- Szaniszló Judit:* Neszharisnya. Öltözz, fül! (I) • 1219

FIGYELŐ

- Havasréti József:* Egy „Élet-Mű” replikációi (Mérei
Élet-Mű. Tanulmányok. Szerk.
Borgos Anna–Erős Ferenc–
Litván György) • 1236
- Sántha József:* Talányaink összessége (Robert
Walser: A Tanner testvérek;
Jakob von Gunten) • 1243
- Darabos Enikő:* Találtam egy könyvet. Túl az ismételten
(Pályi András: Túl. In: uő: Élttem,
Másutt, Túl) • 1246
- Nagy Boldizsár:* El Kazovszkij (1948–2008) • 1251

Megjelenik havonta. Felelős kiadó: Réz Pál. Vörösmarty Társaság
Levélcím: HOLMI c/o Réz Pál, 1137 Budapest, Jászai Mari tér 4/A
Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok
Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág
Előfizethető közvetlenül a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján,
Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál
(Bp. VIII., Orczy tér 1. Tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp. 1900)
További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu
Előfizethető még postai utalványon Závada Pál címén (1092 Budapest, Ráday u. 11–13.)
Előfizetési díj fél évre 2500, egy évre 5000 forint, külföldön 50, illetve 100 euró
Tördelte: Kardos Gábor. Nyomtatta az ADUPRINT Kft. Vezető: Tóth Béláné

A HOLMI honlapja: www.holmi.org

ISSN 0865-2864

Imre Flóra

ELHANYAGOLT

elhanyagolt gyomverte kert
térdig ér az árvacsalán
a szövegvilágrend betelt
légypiszkok az ég sík falán

az üzenet az üzenet
és fogytán fogy a levegő
kitől mi célból és kinek
csak gravitációs erő

napfelszínen árnyalakok
csak második dimenzió
köves gyomos elhanyagolt
korhadó tönk öreg dió

nem a gyerekkor kertje ez
üzenet egyszer vége lesz

EGY TOLVAJ VALLOMÁSAI, AVAGY AZ INTERTEXTUALITÁS*

Kedves Tagtársaim! Kedves Vendégek!

Van egy kiváló amerikai detektívregényíró, akit Lawrence Blocknak hívnak, az ő egyik visszatérő hőse Bernie Rhodenbarr, aki foglalkozására nézve antikváriumtulajdonos és betörő. Bernie Rhodenbarr ars poeticája ez: „Imádok lopni!” Ezt az ars poeticát szeretném most kölcsönvenni tőle – bár én nem vagyok betörő, csak amolyan lopós-fajta költő, vagyis olyan, akire manapság azt mondják, hogy az intertextualitás eszközeivel él.

Mi is tehát az intertextualitás? Úgy magyarázzák a szép latin szót, hogy szövegek-zöttség, én talán azt mondanám, hogy a szövegek beszélgetnek egymással. Az irodalom ugyanis nemcsak az életről szól, hanem (talán még sokkal inkább) az irodalomról is. Egyetlen irodalmi mű sem önmagában létezik, hanem része a világirodalomnak

* Elhangzott mint székfoglaló előadás a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémián 2008. június 24-én.

(Roland Barthes kifejezésével a „szöveghorizontnak”), szóval kissé egyszerűbben fogalmazva: ha valaki elolvas egy verset, ott van az emlékezetében (vagy én szívesebben mondanám: az érzékszerveiben) mindaz, amit valaha olvasott: a reggeli újságtól kezdve az adóbevallás kitöltési útmutatóján át azokig a versekig, amelyekkel így-úgy találkozott, minden. Ez pedig valamiképpen meghatározza azt, hogy mi jut el hozzá abból az adott műből, amelyet éppen olvas. Például, ha valaki nem olvasta Poe A HOLLÓ című versét, akkor annak Arany János A LEJTŐN című versének első két sorában: „*Száll az este. Hollósárnya / Megrezzenti ablakom*” a holló csak a baljós fekete madár képét hozza magával, a „sohasem” ítéletes reménytelenségét nem.

De kezdjük még egy kicsit előbből, nézzük először a dolgot az alkotó szempontjából, és indítsunk azzal, amivel kezdtem: „Imádok lopni!”, sőt mostanában, azt hiszem, mondhatom ezt sok más költő nevében is: „Imádunk lopni!”, szóval térjünk vissza még egy kicsit Bernie Rhodenbarr-ra. Neki például megtetszik egy Chagall-rajz (természetesen valaki másnak a lakásában), és nem nyugszik, amíg meg nem szerzi, hogy az övé legyen.

Miért is lopunk mi költők? Mert megtetszik nekünk valaki más versében valami, és azt a valamit a magunkévá akarjuk tenni. Csakhogy kissé nehezebb helyzetben vagyunk, mint Bernie Rhodenbarr, mert ő csak betör az illető lakásba, elviszi a Chagall-rajzot, és már fel is akaszthatja otthon a hálósobafalra, az övé, nézegetheti, birtokolhatja.

De hogyan lehet birtokolni egy verset vagy egy verssort? Például úgy, hogy mondogatjuk, ízlelgetjük, szinte szopogatjuk, mint egy jó fagyaltot. Könnyű a színészeknek, nekik ez a dolguk. Ahogy elmondják, magukévá teszik a verset, a maguk személyiségén szűrjük át, ezzel a vers is új ízt kap, önmaguk is valamiféle szellemi-lelki proteinben gazdagodnak. De hát egy költő mégse mehet oda mindenkire, hogy „tessék már meghallgatni, milyen jó ez az Arany János-sor, hogy »*Ötszáz, bizony, dalolva ment lángsírba velszi bárd*«”.

Illetve egy esetben megteheti. Akkor, ha a vers idegen nyelven van, és ő le tudja fordítani, meg tudja szólaltatni magyarul, átengedve önmagán, átfordítva a saját nyelvére – amely persze nemcsak saját anyanyelve, hanem saját költői nyelve is.

És hát ez persze régi módszer. Már a régi görögök is... De a rómaiak legalábbis már profin űzték ezt a módszert – eléggé le is szólják a kézikönyvek őket, hogy „másodrendű” a római költészet, mert görög mintákból táplálkozik. De hátha mégsem ilyen egyszerű ez.

Itt van például Catullus. Elolvasta Szapphó verseit, és beléjük szeretett (elannyira, hogy a szerelmét is Szapphóról nevezte el Lesbiának). Fogta magát hát, és lefordította egyik versét. Lássuk csak! (Ez persze megint kétfedelű trükk lesz, hiszen itt most mind Szapphó, mind Catullus versét saját fordításomban közlöm, vagyis ha úgy tetszik, még egy prizmat iktattam a rendszerbe. A közérthetőség kedvéért azonban talán mégis jobb, ha nem görögül és latinul mutatom be a két verset.)

Szapphó: MINT EGY ISTEN...

*Mint egy isten, boldog az én szememben
az a férfi, szembe ki véled ülhet,
és közelről hallja, ahogy csevegsz, a
hangodat, édes
és megejtő, halk nevetésedet, mely
úgy szorítja szívem, a mellem oly szűk –
mert ha meglátlak, darabokra tört a
számban a nyelvem:
nincs szavam már, s szerte a tagjaimban
tűz lobog fel, bőröm alá lopózik,
mit se lát a két szemem, és a vérem
zúg a fülemben.
Testemet forró veríték fűrösztli,
reszketek, s már színtelenebb a száraz,
téli fűnél arcom, alighogy élek:
meghalok, érzem.*

Catullus: 51. VERS

*Istennel látszik egyenjogúnak
(többnek is még – hogyha szabad ilyesmit
mondani) az, szembe veled ki ülhet,
s nézhet az édes
nevetésed hallva; ez elrabolja
minden érzésem, hiszen én ha látlak,
Lesbiám, egy szó se jön – én szegény! – a
számra sokáig,
béna a nyelvem, pici kis tüzezcskék
harapóznak már el a tagjaimban,
fülem is cseng, és iker éj borul rá
a szemeimre.
Árt neked, Catullus, a lustaságod:
attól őrjöngsz így, az okozza vágyad.
Tönkretett már városokat, királyt a
munka hiánya.*

(Imre Flóra fordításai)

Első ránézésre igencsak hasonlít egymásra a két vers: a Catullus-vers első három versszaka meglehetősen pontos fordítása a Szapphó-versnek. Már a Szapphó-versben is van azonban némi skizofrénia: az a trükkje, hogy úgy írja le a szerelmi érzést, hogy nemcsak megéli, hanem közben önmagát figyelni, az érzést nem megnevezi, hanem teszi tüneteit pontos megjelenítésével átélhetővé teszi az olvasó számára.

Minden bizonnyal ez a technika tetszetett meg Catullusnak, aki nagy megfigyelő volt, verseiben mindig összefonódik az érzelem és a kimondás lehetőségeinek keresése. (Gondoljunk például a híres-szép GYŰLÖLÖK ÉS SZERETEK-re.)

A Catullus-versben azonban van még egy csavar: az utolsó versszak mintha nem is tartozna az előzőkhöz, a személyes, közvetlen vallomások hangot valamiféle kívülállóság, ironikus közbeszólás töri meg: ez a vers nemcsak a szerelemről szól, mint Szapphóé, hanem még valami másról is: arról, hogyan látja Catullust (az őrjöngőt) a külvilág, a hűvös-személytelen, politikával és vagyonszerzéssel elfoglalt hagyományos római társadalom, amelyben a „pietas”, a kegyesség a legfőbb érték, az, hogy cselekedjünk családunk és államunk javára (arról nem is beszélve, hogy a „pius” szó etimológiája az indoeurópaiban a „kövér” jelentéshez kapcsolódik, vagyis valakinek a javára cselekedni nem más, mint jól táplálni az illetőt).

De vajon Catullus maga tiltakozik-e igazán ez ellen a társadalmi elvárás ellen? Nem inkább arról van szó, hogy az eredeti szapphói skizofréniahoz (érezek, és figyelem magam) most még egy újabb tudathasadás járul? Nem is csak én figyelem magam, hanem azt is látom, hogyan látnak engem a többiek – a normálisak. Vagyis ez az utolsó ironikus versszak talán önironikus – annyira szerelmes vagyok, hogy hülyét csinálok magamból. Így látják mások, de engem is zavar, hogy ennyire kivetkőzöm önmagam-ból. Ahhoz pedig, hogy Catullus ezt sugallhassa, szükség van Szapphóra is – akit nem érdekel semmi más, csak önnön vágya közvetlensége. Catullus gyönyörűséggel izlel-

geti Szapphó szavait, ezért akarja eltulajdonítani ezt a nyelvet, de irigyli is Szapphót, és mássá teszi a szövegét, saját kényszeresen önreflexióis nyelvi világába oltja át.

Hogy egy kissé közeledjek eredeti témámhoz, a „vallomás”-hoz – bár még nem tudok teljesen elszakadni a klasszika-filológiától – mutatok most valami hasonlót az én verseimből is.

Horatius: I. 38. (SZOLGÁJÁHOZ)

*Perzsa pompától nagyon is viszolygok,
hársezüsttel font koszorú se kell, hát
hagyd, fiam, rózsát ne keress a kertben,
késve virágzót.*

*Egyszerű myrtuskoszorút csinálj, ne
törd magad; hozzád is a myrtus illő,
jó fiam, hozzám is, a hűs lugasban
bort iszogatva.*

(Imre Flóra fordítása)

I. 38.

*Perzsa pompára sose vágytam (ámbár
szívesen nézném falamon a perzsa
halhatatlanok mozaikhadát vagy
pláne Dareioszt),*

*még az ékszerrel is elég szolidán
bánok, egyszerre sose hordok egy-két
gyűrűnél többet, azok is ezüstmű,
nem platinából –*

*Semmi rongyrazás, csak az egyszerűség.
Nyáron erkélyem beborítja árnyal
az a szőlőág, ami felkuszik rá,
s őszre megérik*

*édes, áttetsző, naparany bogyója,
s jó az árnyékban heverészve bort is
inni lassacskán, ha nem is olyan jó,
mint Epikuros*

*disznajának, mert nagyon is hiányzik
egy puer (vagy vir), akivel elég az
egyszerű mirtusz, s nem is érdekes a
kései rózsá.*

Az én versem – gondolom, jól láthatóan – rájátszik a Horatius-vers egyszerűséget igénylő idilljére, csöndes epikureizmusára (nem véletlen az utalás „*Epikuros disznajá*”-ra, akinek a LEVELEK I. könyve 4. darabjában nevezi magát könnyed iróniával Horatius), de persze átírva női hangra és modernre, és megvillantva benne ennek az idillnek a viszonylagosságát, szegényességét, reménytelenségét is.

Ez tehát az egyik válasz a „Miért lopunk?” kérdésre. Jólesik. Örömet szerez. Van azonban más is. Az előbbieken Catullust és Arany Jánost emlegettem, akik szintén szerettek lopni. Érdekes módon az utóbbi időben azonban mind gyakoribbá vált ez a verscsinálási mód. Hogy úgy mondjam – divat lett lopni.

Vannak erre persze kiváló elméletek, mint például Roland Barthes-é, aki szerint az irodalom kimerült, „*betelt a hagyományhorizont*”, magyarul szólva nem lehet már semmi újat kitalálni. Szó, ami szó, nem mondhatjuk, hogy nem érzünk olykor ilyesmit, bár én szívesebben fogalmaznám Nemes Nagy Ágnessel úgy, hogy „*Komoly tornamutatvá-*

nyokat kell végeznie a költőnek... ha vissza akarja tépni az alköltészetből anyanyelve egy-egy lényeges szavát. [...] Váláságos örömmünnepe, ha sikerül egy-egy benyálkásodott szót megtisztítania és elhelyeznie.”

Vagy kissé egyszerűbben fogalmazva, a modern (még nem is posztmodern) költészet egyszer csak azzal találta szembe magát, hogy a szavak, amelyeket sokat (talán túl sokat) használtak a (jó és rossz) költészetben, nem jelentik már azt, amit jelenteniük kellene. Mintha elkoptak volna. Melyik szerelmes ifjú merné manapság azt mondani kedvesének: „Olyan szép vagy, mint egy rózsza.” És ha merné, ki hinne neki? Az, hogy elkoptak a szavak, arra kényszerít, hogy máshogy fogalmazzunk. Például alulfogalmazzuk érzelmeinket, minimalizáljuk. „Bírom a burád” – mondja a fent említett ifjú. Van ilyen vonulata is az újabb irodalomnak.

De azért valahogy mégis kívánczik valami más megoldás is. Talán ezért találták ki a XIX. század végén a tárgyiasságot. Hogy tudniillik nem érzelmek állnak a szöveg előterében, hanem dolgok, tárgyak, történetek – és emögött elrejtőzve, a háttérből szól az az annyira vágyott és kicsit szégyellt édes dallam.

KORČULA

*az emlékezet olyan mint a tenger
kékek zöldek tűnnek egymáson át
a fények mögött más mélység dereng fel
a bíborlila bougainvilleák*

*évek az idő mészkőfalai
hullott gyümölcs a fügefák alatt
azt a hullámozást most is hallani
minden más mégis minden megmaradt*

*az érdes szürke mészkő melegét
kéz szem az egész test érzékeli
vörös leander poros agavék
pálmafák éles nagy tenyerei*

*egy macska néz a kerítés felett
kövek pínék víz emlékezet*

Persze vannak más trükkök is, például az, hogy az érzelmeket idézőjelbe tesszük, szerepet játszunk, felnagyítunk és nevetségessé teszünk: az irónia – önirónia.

A SZEGÉNY VÉN BOLOND

*a szegény vén bolond Ronsard hát már megint
az ifjúság aranyhalait kergeti
számlál szótagokat udvarló verset ír
próbál a jambusok hullámán lengeni*

*pedig már ez a test – vagy lélek – épp elég
súlyos majd elmerül majd újra felbukik
esetlenül kepeszt hánykolja tetemét
az alexandrinus csak úgy kutyaúszik*

*de lassan lábra kap ezek a petyhüdt izmok
felidéznek a volt magabiztos erőt
visszatér a rutin amelyben benne izzott*

*az édes szomjúság a könnyen ringó dallam
s egyszer csak felszökik éppúgy mint azelőtt
a vers delfinje a hullámnál magasabban*

És ezzel a verssel már kezdek visszatérni az előző gondolatmenetemhez, hogy tudniillik azért lopunk, mert az utalásosság, a szerepvers, amelynek lényege a beleélés-kikacsintás, a rejtőzés-feltárulkozás, ezzel a játékkal valamiféle mélységet teremt a szöveg mögött, azzal az összetettséggel telíti meg a verset, amely nélkül az újabb költészet nem tud létezni (bár ahogy Catullusnál láttuk, a régiek is ismerték ezt).

Szóval nemcsak okból lopunk, hanem célból is, mert a szavak, amelyeket használunk, beitták azoknak a szövegeknek az ízét, amelyekben korábban használták őket, és így, mint a rumban áztatott mazsola, másféle ízt adnak annak a süteménynek, amelybe beletesszük őket. Ez tehát egy újabb jó trükk a költőnek, mindenféle lopott holmit (szavakat, kifejezéseket, képeket) felhasználni, hogy valami különös, sajátos ízt hozzon létre általuk.

HERBSTTAG

*milyen vörösek már a gesztenyék
nagy volt a nyár a gyümölcsök beértek
miért hogy mégse mégse volt elég
miért kontúrosabbak most a fények*

*minden nesz hangosabb törékenyebb
a zárt csonthéjak beteljesült rendje
megsűrült méznedvek feszítenek
minden bogyót áttetszőn fényesebbre*

*nincs se remény már se várakozás
utolsót lobban kedv erő és élet
kibírhatatlan süt nap és parázs
tűltelített tárgyatlan szenvedélyek*

*mind messzebb van a föld az ég alatt
a csillagokról ezüstsziürke por hull
hajnalban vadlibák kiáltanak
az idő sötétebb felébe fordul*

Rainer Maria Rilke: ŐSZI NAP

*Itt az idő. Nagy volt a nyár, Uram.
A napórákra vess árnyat, s a réten
hadd zúgjon végig már a szélroham.*

*Adj még egy-két déliesebb napot,
érleld teljessé utolsó gyümölcsét;
s a végső édességek hogy betöltsék,
forrald sűrűvé, testessé a bort.*

*Kinek most nincs, nem is lesz otthona.
Ki most magányos, soká az marad majd.
Olvas, levelet ír, várja a hajnalt
ébren, nyugtalan jár ide-oda
a fák közt, míg a szél forgó avart hajt.*

(Imre Flóra fordítása)

Persze más ez az íz, mint az eredeti, a rumos mazsolához sok minden más is járul, saját anyag és máshonnan lopott holmi (itt például egy kortynyi Georg Trakl).

RONSARD A RÉGÉSZETRŐL OLVAS Ronsard: KERTET, HÁZAT, HAZÁT..

*kertet házat hazát hol van itt már Heléna
amit most itt hagyok – régen nem valakit –
tárgyak árnyéka csak életem hagyatéka
mint amit ezer év talál belőlem itt*

*a csontnál egyebet nem látok már a tájban
a dombok törmelék szemét rétegei
a házakból csak az ásott alapozás van
a gerendák nyomát a színből sejteni*

*mi maradt ami fém ami kő vagy üveg
a tárgyak váza csak egymásra rétegezve
tört cserépdarabok az ágyból a szögek*

*de rég elmúlt az a petrarcai regény
nem emlékezett itt semmi a részletekre
elmúlt a szem a kéz elmúltunk te meg én*

*Kertet, házat, hazát, itt hagyom a remek
kancsókat, korsókat, a csínnal villogókat,
haldokló hattyúként, hogy szállván úgy daloljak,
mint ő, ha búcsuzik kanyargó part felett.*

*Vége! A szép fonál íme hát lepörög;
éltem, énekeltem: nevem hírben ragyoghat;
ám tollam égre száll, útján a csillagoknak,
messze onnan, hol a vásár-világ zörög.*

*Boldog ki sosem élt. És boldog, aki megtér
az ősi semmibe; de még boldogabb ennél,
ki angyalnak siet Krisztus körébe föl,*

*lent hagyván könnyedén romlandó sár-ruháit,
melyekkel itt a sors, végzet, szerencse játszik:
ki lélek már, szabad a föld nyűgeitől!*

(Illyés Gyula fordítása)

Ebbe a versembe belejátszik egyrészt egy másik Ronsard-vers is („Csak csont vagyok ma már” – ahogy Radnóti fordítja), de benne van valami a költészettől talán messze eső dolog is, a régészet iránti érdeklődésem, az a sok érdekesség, amit a régészeti technikáról olvastam. Persze innen a cím is.

És most jöjjön egy kis zene.

RONSARD ÁTHANGOL

*sohasem szeretett az ember megöregszik
elsötétül a hang a trubadúr halott
estétől reggelig s megint reggeltől estig
bolyongni nyugtalan kváderkő állapot*

*a gyertyák csak homály mi szorítja a mellkast
a vállra súlyosul az egész épület
örökké egyedül csak az éjszaka választ
magáénak soha sohasem szeretett*

*mi marad majd a csont itt mindenki elárul
komorabb szenvedély mikor a haj fehér
most még a test feszül éjszaka gránit ágyul
gránit boltozatul majd alszom ha elér*

*a gravitáció ő jár itt át meg át
egyszer majd lerogyok csak basszusáriák*

*Sohasem szeretett! Nem! Szíve idegen volt
és jéghideg hozzám ma is, mint rég!
Szinte még látom őt, sápadt, elszörnyedt arcát,
Amikor először pillantott ősz hajamra.
Nem, ő nem volt soha enyém! Sohasem szeretett.
Ah, hol vagyok? A gyertyák tövig égtek le!
A rideg hajnal dereng az ablakon... Már
reggel van.*

*Egy új nap, múltjon el, mint a többi!
Ah és a jötevő álom kerüli pillám.
Majd alszom én ha véget ér a kín
S hűlt testem bíbor bársonyokba rejtik;
Majd alszom én a szenvedések múltán,
Majd alszom ott, hol a kétely nem vár;
Hol koporsóm lesz a bús Eszkorial...*

(Lányi Viktor fordítása)

Ez a vers természetesen Verdi DON CARLOS-ában Fülöp királynak a III. felvonásbeli áriájából táplálkozik. Persze itt is vannak más áthallások (pl. Várady Szabolcs: „Tövög égne, Fülöp király, a gyertyák”). Aztán az Escorial, amelyet gyerekkoromban láttam, a maga agyonnyomó monumentalitásával, csupa fekete márvány és csupa arany és csupa koporsó.

És nem mellesleg Ronsard. Talán felmerül a kérdés, miért éppen Ronsard? Miért ő az az alterego, amellyel olyan szívesen álcázom magamat. Előrebocsátom, hogy nem tudok pontos választ adni. Csak választöredékeket. Egy: nagyon szeretem a verseit. (Ez persze még igen sok más költőre is igaz.) Kettő: vonz a trubadúrlíra a maga formalizmusával és mégis magasfeszültségű erotikájával. Három: valamiféle rokonságot érzek Ronsard alakja meg a magamé közt: erő és gyengeség sajátos keveredését. (Tudjuk, Ronsard korának ünnepezt költője volt, de például egyik fülére süket volt, így nem is volt alkalmas katonának – lovag, aki nem lovag.) Négy: valamiért erősen szól bennem a francia szonett dallama, amit Ronsard talált ki. Aztán ki tudja, mi lehet még. De ebben a versben az öregedő, szikárodó Ronsard szólal meg – már nem a trubadúrénekek világos tenorja, hanem a reménytelenségbe, pusztulásba hanyatló, egyre sötétülő hang.

Most pedig lezárásként jöjjön egy olyan vers, amelyben még több irányba húznak az áthallások.

ANAKREÓN, VAS ISTVÁN

korán sötétedik már
még nincs hideg de borzong
valami bent talán a
bőr hús alatt a csontban
korán sötétedik s az
erdők napszínű tarka
lombja szürkébe hullik
az általános éjben
tompán fénylik a város
a házak elmosódnak
kocsik pirosa utak
üveggyöngye világít
korán sötétedik már
most kellene még egyszer
valami édesség a
szívnek szemnek magánynak
azok a magabiztos
telt rózsaszínű ajkak
gyermekin homorú orr
a keskeny arc világos
szemek a hosszú ujjak
ötven felé az embert
nem hívják kosarazni
Anakreón Väs István

szerelem gyors labdája
a halál vesz körül és
rám simul mint az ingem
korán sötétedik már
az átültetést végül
nem éli túl a rózsza
nem éli túl a szó sem
mi marad itt kihűlnek
jelek nyomok a lélek
korán sötétedik már

Anakreón: ENGEM A SZERELEM...

Engem a Szerelem piros
lapdával szíven ért, és egy
szépcipőjű, aranyhajú
lánnyal játszani hívott.

Lesbosban született a lány.
Csak csúfolt a fehér fejem
s elfutott gonoszul, gonosz
társnőjére kacsintva.

(Babits Mihály fordítása)

Vas István: KORÁN SÖTÉTEDIK

*Korán sötétedik már
 És hirtelen hideg lesz
 Mikor beáll az este
 Két fenyő feketéll csak
 Majd az is elmosódik
 Az általános éjbe
 Ideje ágyba bújni
 Az ágyban meleg ágyban
 Csak míg telik erőnkből
 Kis ideig mulatni
 Ha tudunk elaludni
 Tán holnap újra nap lesz
 Köd reggel köd a rózsán
 Talán a pára föl száll
 Talán nap süt ki újra
 Nap kurta őszi útja
 Talán talán talán még*

Vas István: KIBÍRTA

*Kibírta ezt is kibírta
 Még ma is él a rózsza
 Köd nem fogott ki rajta
 S a talajmenti fagy sem
 A ködöt átragyogta
 Titokzatos biborja
 Melyben a vér s a tűzláng
 Vegyiül találkozóra
 Ugye méltó vagyok rád
 Ugye lesz föltámadásunk
 Gyönyörű Róma-rózsza*

A két Vas István-vers maga is anakreóni, maga is áthallás, maga is másfelé kanyarítja a szöveget, dallamot, mint az anakreontika, az én versem pedig egyszerre játszik Anakreón versének elemeivel, életérzésével, és egyszerre éneklí utána Vas Istvánnak azt, hogy „mégis”, hogy „talán”, és egyszerre vitatkozik is vele.

Erről a sokarcúságról, szövegnek szöveggel való beszélgetéséről, együtt énekléséről és sokszólamúságról szól szerintem az intertextualitás.

Konklúzió? Miért lopunk? Én legalábbis azért, mert ilyen az emlékezetünk. Az, amit tapasztalunk, felidéz valamit, amit régebben tapasztaltunk, és ezek a jelenségek egymáson át-áttűnve, összemosódva és szétválva, egyetértve és vitatkozva adják gondolkodásunk folyamatát. Mint ahogyan Miss Marple – hogy egy másik detektívregényhőssel fejezzem be – úgy találja meg a gyilkost, hogy az emberek emlékeztetik más emberekre, az események más eseményekre.

És végül az intertextualitás egy sajátos fajtája: a paródia. Hadd dicsekedjem el vele – hiszen egy költő önazonosságát mi sem támasztja jobban alá – hogy kedves fiatal barátom és tanárkollégám, Bacsó Péter írt egy paródiát a verseimről. Íme:

Bacsó Péter: ÚJRAKEZDI

„elbontották a parkot is a téren”

*elbomlott a parkőr is a télen
 mint jurában pliocénkori márga
 bal felső fülcimpád kering csak a térben
 két kemény combom közt bilincskébe zárva*

*magázom tegezlek de elhajol a lélek
vébézek ebézek nézd micsoda gólpasz
mintha latin mondat amit csak én értek
magyarul talán így: a pmodern egy korszak*

*az emlék megtapad mint mágnesen a Váspor
és a terasz csak a múlt időkre néz
nem terem már vers sem Nemesből sem Nagyból
a dilettáns plebszet meg egye a penész*

*ubi sunt nyaraink Csempeszkopács hol van
ujjhegyed megérint de nem felel a tollszár
retinád tükrében irodalmi skizó
Flóra vagyok Labé Vas István vagy Ronsard*

Rába György

NŐI PORTRÉ

Benned az elveszett
hősnőt a kard ki kard éveket
sejtettem majd a bujdosó
a szégyellt mókusalakot
aki csak ünnepre való
röpke jelenést kaphatott
én megpróbáltam táncba vinni
a játszni mogyorótörőt
és roppant pajzs meg csupa vért
amibe kezem ütközött
vállaltam ezt a szerepet
noha nekem túl drámai
végül úgy kellett akaratlan
tragikust alakítani
pedig mi mai emberek
ellentéteinkkel vagyunk
teljesek épp jól játszani
földhöz húzó feladatunk